

Dr inż. CZESŁAW PRZEWOŹNIK

Prezes Głównego Urzędu

Geodezji i Kartografii

Podsekretarz Stanu w MAGTiOŚ

2. 35 LAT SŁUŻBY GEODEZYJNEJ I KARTOGRAFICZNEJ W PIONIE GŁÓWNEGO URZĘDU GEODEZJI I KARTOGRAFII

Jubileusz 35-lecia działalności służby geodezyjnej i kartograficznej w pionie Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii jest okazją do dokonania przeglądu osiągnięć oraz zamierzeń na przyszłość. Rozwój służby geodezyjnej i kartograficznej w tym okresie związany był z rozwojem kraju, a przeobrażenia polityczne, gospodarcze, społeczne i kulturalne dokonane w tym czasie miały zasadniczy wpływ na ukształtowanie się tej służby i jej rozwój. Z tego też względu przegląd osiągnięć służby geodezyjnej i kartograficznej powinien być dokonywany zawsze w kontekście ogólnego dorobku Polski Ludowej.

Momentem zwrotnym w życiu naszego narodu było wyzwolenie kraju spod okupacji hitlerowskiej przez Armię Radziecką i Wojsko Polskie oraz powołanie w dniu 21 lipca 1944 r. Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego. Historyczny Manifest PKWN z dnia 22 lipca 1944 r. proklamował program reform społecznych, jak: reforma rolna, nacjonalizacja przemysłu i źródeł surowcowych, likwidacja analfabetyzmu, upowszechnienie oświaty i inne, odpowiadające interesom szerokich rzesz społeczeństwa.

Powstanie Polski Ludowej budującej socjalizm wprowadziło nasz naród na nową drogę i stworzyło potrzebę rozwoju wszystkich dziedzin życia gospodarczego i kulturalnego.

W początkowym okresie odbudowy kraju ze zniszczeń wojennych i okupacyjnych trzeba było podnieść z ruin fabryki, huty, kopalnie, elektrownie, szkoły, szpitale, porty, uruchomić komunikację, przywrócić życie miastom i wsiom, zagospodarować ziemie odzyskane i przyjąć repatriantów. W latach następnych trzeba było zwielokrotnić i unowocześnić potencjał przemysłowy, dźwignąć rolnictwo, rozbudować miasta, rozwinąć naukę, upowszechnić oświatę i kulturę — pokonać wiekowe zacofanie.

Uprzemysłowienie i urbanizacja stworzyły materialne podstawy wszelkich przemian społecznych. Miliony ludzi z zacofanych wsi przeniosło się do pracy w przemyśle i w miastach. W latach siedemdziesiątych już ponad 72% ludności utrzymywało się ze źródeł pozarolniczych. Przyjęte na początku lat siedemdziesiątych wysokie tempo rozwoju umożliwiło niezwykle szybki wzrost majątku narodowego. Utrwaliły się związki sojusznicze z ZSRR i innymi krajami socjalistycznymi oparte na wspólnocie interesów państwowych i klasowych — gwarantujące bezpieczeństwo i trwałość naszych granic. Ludność kraju w ciągu 35 lat powiększyła się o około 12,7 miliona i liczyła w połowie 1979 r. 35,3 mln osób. Osiągnięcia minionego 35-lecia przyniosły Polakom poczucie bezpieczeństwa, urzeczywistnienie sprawiedliwości społecznej oraz rozwój gospodarczy kraju.

W tym olbrzymim dorobku gospodarczym, społecznym i kulturalnym Polski Ludowej niezaprzeczalny wkład ma służba geodezyjna i kartograficzna.

Doceniając znaczenie tej służby w rozwoju kraju, już w dniu 30 marca 1945 r. władze Polski Ludowej wydały dekret o pomiarach kraju i organizacji miernictwa, w którym utworzono Główny Urząd Pomiarów Kraju stanowiący centralny organ do spraw geodezji. Dekret ten dał podstawę do uporządkowania całokształtu spraw geodezyjnych i kartograficznych przez ich scentralizowanie, poddanie jednolitemu kierownictwu i jednolitym przepisom.

Pierwszym podstawowym wówczas zadaniem GUPK, prócz organizacji centralnej i terenowej administracji geodezyjnej, nadającej kierunek wszystkim przedsięwzięciom, było gromadzenie i zabezpieczenie wszelkich pozostałych z zawieruchy wojennej materiałów geodezyjnych, niezbędnych do podjęcia odbudowy kraju, prowadzonej jednocześnie reformy rolnej oraz osadnictwa ludności na zachodzie i północy kraju.

W miarę rozwoju i umacniania się służby geodezyjnej i kartograficznej powierzano Głównemu Urzędowi Pomiarów Kraju, a następnie Centralnemu i Głównemu Urzędowi Geodezji i Kartografii, coraz to większe i poważniejsze zadania. Były to zadania na skalę dotychczas u nas nie spotykana, jak choćby założenie jednolitej podstawowej osnowy astronomiczno-geodezyjnej, osnowy niwelacji precyzyjnej, sieci grawimetrycznej czy osnów szczegółowych, stanowiących podstawę do wykonania wszelkich pomiarów kraju.

Specjalne znaczenie dla obronności kraju, a także dla celów gospodarczych miało wykonanie w stosunkowo krótkim czasie mapy topograficznej w skali 1 : 25 000, szczegółowej mapy topograficznej kraju w skali 1 : 10 000, a dla terenów intensywnego zagospodarowania – mapy w skali 1 : 5000. Zadanie to wykonano dzięki dobrej współpracy służby geodezyjnej i kartograficznej GUGiK ze Służbą Topograficzną Wojska Polskiego.

Znaczny był także, poczynwszy od połowy lat pięćdziesiątych, udział służby geodezyjnej i kartograficznej pionu GUGiK w prowadzonej przez resort rolnictwa i resort gospodarki komunalnej akcji zakładania ewidencji gruntów. Wykonano mapy setek tysięcy hektarów terenu, głównie w skali 1 : 5000 i 1 : 2000, szczególnie na obszarach, które map w ogóle nie miały lub gdzie mapy były zdezaktualizowane w stopniu przekraczającym możliwość prowadzenia aktualizacji.

Wysoką ocenę społeczną i uznanie zjednał geodetom udział w realizacji kluczowych budów i wielu inwestycji, szczególnie tam, gdzie zastosowanie precyzyjnych metod geodezyjnych przyczyniało się do pomyślnego rozwiązania trudnych problemów technicznych.

Istotnym osiągnięciem Urzędu było zorganizowanie produkcji map i atlasów o charakterze ogólnym, przeznaczonych do potrzeb szkolnictwa, administracji, turystyki i innych, w powołanym do tych celów Państwowym Przedsiębiorstwie Wydawnictw Kartograficznych.

Należy także podkreślić ciągły i systematyczny rozwój nowych technik i technologii, w którym główne zasługi trzeba przypisać od wielu lat działającemu na tym polu Instytutowi Geodezji i Kartografii, bez którego udziału i pomocy wiele zadań postawionych służbie geodezyjnej i kartograficznej GUGiK trudno byłoby wykonać.

Jednak mimo tych niezaprzeczalnych osiągnięć, tempo rozwoju geodezji i kartografii okazało się niedostateczne w porównaniu z rozwojem innych dziedzin gospodarki narodowej. Fakt ten był szczególnie widoczny na tle doniosłego procesu przemian społeczno-gospodarczych kraju, zachodzących w wyniku realizacji programu uchwalonego przez VI Zjazd Partii.

Przeprowadzona w 1973 r. przez zespół specjalistów analiza stanu geodezji i kartografii wykazała, że nie jest możliwe, aby w istniejącej wówczas rozdrob-

nionej strukturze organizacyjnej służba geodezyjna i kartograficzna mogła wykonać coraz to większe zadania związane z intensywnym rozwojem kraju.

Stwierdzono także, że nadmierne rozproszenie technicznych środków produkcji i kadry fachowej oraz stosowane metody zarządzania, planowania i koordynacji uniemożliwiały powszechne wprowadzenie najnowszych technik i technologii, a niejednolitość w działaniu organów administracji geodezyjnej, wynikająca z wielu źródeł dyspozycyjnych, stała się w praktyce przyczyną zastoju i niskiej sprawności geodezji i kartografii.

Pod kierownictwem Wydziału Ekonomicznego KC PZPR opracowany został specjalny program, który przewidywał stworzenie odpowiednich warunków zapewniających usprawnienie systemu zarządzania, unowocześnienie i rozwój produkcji geodezyjno-kartograficznej, zaplecza naukowo-badawczego oraz wprowadzenie nowego, bardziej efektywnego systemu plac, poprawy warunków lokalowych, wyposażania w sprzęt i warunków socjalno-bytowych.

Program ten, powierzony do realizacji powołanemu w październiku 1973 r. nowemu kierownictwu GUGiK, był podstawą głębokich przeobrażeń służby geodezyjnej i kartograficznej działającej w pionie GUGiK, które są już poważnie zaawansowane, dokonują się obecnie i będą nadal zachodziły.

Rozpoczęta w 1973 r. kompleksowa rekonstrukcja służby geodezyjnej i kartograficznych polegała przede wszystkim na podjęciu szeregu zintegrowanych działań organizacyjnych, prawnych, ekonomicznych, technicznych i socjalnych mających na celu wyzwolenie rezerw i stymulowanie odpowiednich kierunków produkcji. W toku realizacji programu podjęto szereg nowych, dodatkowych inicjatyw. Sprzyjało temu wydatnie umiejscowienie Urzędu w resorcie administracji, gospodarki terenowej i ochrony środowiska.

Określone w programie zmiany modelowe rozpoczęto od zadania najważniejszego, a więc od szybkiej integracji rozproszonego potencjału produkcyjnego i kadrowego. Była to sfera najłatwiej dostępna, nie wymagająca użycia środków finansowych, a jednocześnie umożliwiającą szybki wzrost wydajności pracy i zwiększenie możliwości produkcyjnych. W wyniku tych działań integracyjnych połączono w krótkim czasie potencjał przedsiębiorstw geodezyjnych podległych radom narodowym i przedsiębiorstw geodezyjno-kartograficznych podległych GUGiK. W styczniu 1974 r. utworzone zostało Zjednoczenie Przedsiębiorstw Geodezyjno-Kartograficznych „Geokart”, które przejęło podstawowe problemy wykonawstwa. W połowie 1975 r. włączone zostały również do układu „Geokart” 84 miejskie pracownie geodezyjne.

W wyniku tych działań powstała wielka organizacja wykonawcza o poważnym potencjale produkcyjnym, ponad dwukrotnie wzrosła wydajność pracy, a wartość produkcji, wynosząca 0,8 mld złotych w 1973 r. wzrosła do ponad 4 mld złotych w 1980 r.

Dalszym poważnym krokiem organizacyjnym było pokrycie obszaru kraju siecią zakładów i pracowni terenowych – jednostek maksymalnie zbliżonych do potrzeb terenu, a jednocześnie opartych na nowoczesnej, silnej bazie technicznej przedsiębiorstw. Pozwoliło to na przejęcie przez przedsiębiorstwa statycznie dotychczas działających składnic materiałów geodezyjnych i kartograficznych i utworzenie aktywnie działających ośrodków dokumentacji geodezyjnej i kartograficznej. Ośrodki te w niedalekiej przyszłości będą powiązane z Krajowym Systemem Informatycznym.

Drugim poważnym zadaniem reformy było przeprowadzenie zmian w terenowej administracji geodezyjnej i wprowadzenie podstawowych założeń modelowych, a mianowicie oddzielenie od produkcji i koncentracja administracji. Za jedno z fundamentalnych ogniw w terenowej administracji geodezyjnej uznano stanowisko geodety gminnego. Model, mimo różnego rodzaju trudności, jest rea-

lizowany i wszystko wskazuje na to, że w najbliższym czasie będzie w pełni ukształtowany.

Przeprowadzone głębokie reformy modelowe organizacji wykonawstwa geodezyjno-kartograficznego spowodowały konieczność dokonania niezbędnych zmian także w jednostkach zaplecza naukowo-badawczego.

Dokonane zmiany dotyczyły w szczególności koordynacji prac naukowo-badawczych wykonywanych na rzecz geodezji i kartografii przez różne jednostki w skali całego kraju oraz ścisłego powiązania zaplecza resortowego i uczelnianego z potrzebami produkcji. Rolę wiodącą w tym zakresie powierzono Instytutowi Geodezji i Kartografii.

W ramach Zjednoczenia „Geokart” utworzono także Centrum Informatyczne Geodezji i Kartografii, mając na uwadze poważne perspektywy rozwoju informatyki w branży.

W ostatnich latach, w wyniku nowej, podjętej przez GUGiK inicjatywy, dotyczącej wykorzystania obrazów satelitarnych Ziemi i zdjęć lotniczych w zarządzaniu gospodarką narodową, powołano w IGiK Ośrodek Przetwarzania Obrazów Lotniczych i Satelitarnych (OPOLiS). Ośrodek ten, wyposażony w unikalną aparaturę, pełni także funkcję krajowego centrum teledetekcji. Wyniki prac OPOLiS powinny w najbliższych latach wnieść zupełnie nowe elementy i spowodować przewartościowania technik i technologii geodezyjnych i kartograficznych, a także innych dyscyplin nauki i praktyki.

Należy stwierdzić, że w wyniku działań prowadzonych przez zaplecza naukowo-badawcze i rozwojowe pionu GUGiK opracowano w latach ostatnich i zastosowano w praktyce szereg technik i technologii, będących wyrazem postępu technicznego i przynoszących zarazem istotne efekty ekonomiczne. Do najpoważniejszych należy zaliczyć metody fotogrametryczne, teledetekcji, pomiaru długości, pomiarów przemieszczeń i odkształceń, informatyczne, automatycznego opracowania map, reprodukcji map i inne. Na przyspieszenie postępu duży wpływ ma ścisła współpraca naukowo-techniczna z zagranicą, a w szczególności ze służbami geodezyjnymi krajów socjalistycznych.

Koncentracja, umocnienie potencjału produkcyjnego i wydatna pomoc zaplecza naukowo-badawczego umożliwiły znaczne zwiększenie wykonania zadań o podstawowym znaczeniu w gospodarce narodowej, a w szczególności dotyczących osnów geodezyjnych, mapy zasadniczej, map topograficznych i tematycznych, ewidencji gruntów i obsługi inwestycji.

Główne zadania służby geodezyjnej i kartograficznej pionu GUGiK, a mianowicie pokrycie kraju nowoczesną mapą zasadniczą, w ostatnich latach poważnie przyspieszono i zakłada się, że zakończenie prac nastąpi do 1987 roku. Jednocześnie ustalony został system, który nie dopuści już dzisiaj i zapobiegnie w przyszłości dezaktualizacji mapy.

Podjęto także prace nad modernizacją powiązanej z mapą zasadniczą ewidencji gruntów, wykorzystując do tego metody informatyczne. Model ten jest wprowadzany obecnie na terenie miast i przewiduje się, że obejmie cały kraj w ciągu 4-5 lat.

W 1975 r. podjęto prace zmierzające do unowocześnienia poziomych osnów geodezyjnych, a w 1979 r. objęto nimi unowocześnienie wysokościowych osnów geodezyjnych. Możliwość uzyskania w niedługim czasie i na dowolnych obszarach, znacznie wyższych dokładności, powinna przynieść poważne korzyści techniczne i ekonomiczne. Jednocześnie z modernizacją osnów będą tworzone banki danych geodezyjnych.

W wyniku dokonanej zmiany kwalifikacji materiałów geodezyjnych i kartograficznych oraz innych działań poprawia się systematycznie sytuacja w kartografii. Ukazały się już pierwsze nakłady cywilnej edycji map średnioskalowych. Czynie-

ne są przygotowania do wydania specjalnej edycji map tematycznych (hydrologia, geomorfologia, użytkowanie ziemi itp.). Tworzeniu tego typu map powinien sprzyjać obecny i przewidywany rozwój technik i technologii w zakresie interpretacji obrazów satelitarnych i zdjęć lotniczych.

Jednym z podstawowych problemów dalszego rozwoju kartografii, szczególnie w zakresie zaspokojenia potrzeb gospodarki narodowej, szkolnictwa, turystyki i ogółu obywateli, jest unowocześnienie bazy produkcyjnej PPWK, a więc budowa nowego zakładu.

Jednocześnie z zadaniami dotyczącymi tworzenia i utrzymywania bazowego zasobu geodezyjnego i kartograficznego około 20% potencjału przedsiębiorstw wykonuje prace związane z bieżącą obsługą inwestycji, ze specjalnym uwzględnieniem inwestycji priorytetowych i budownictwa mieszkaniowego. Dotyczy to takich budów, jak: Huta Katowice, Lubelskie Zagłębie Węglowe, Linia Hutniczo-Siarkowa, Police, Bełchatów, Ursus itp. Prace te pod względem wartości zajmują drugie miejsce w globalnej produkcji przedsiębiorstw.

Zadaniem szczególnej wagi w rozwoju geodezji i kartografii jest dalsze zwiększanie eksportu. W dziedzinie tej nastąpił w ostatnich kilku latach ogromny, ponad ośmiokrotny wzrost. Geodetów ze znakiem „Geokartu” można dzisiaj spotkać nie tylko w Europie, ale także w licznych krajach Afryki i Bliskiego Wschodu. Czynione są dalsze intensywne starania o wzrost udziału polskiej geodezji i kartografii w pomocy świadczonej krajom rozwijającym się. Wyrazem takiej działalności jest przyjęcie przez Regionalną Konferencję Kartograficzną ONZ polskiej koncepcji ogólnokontynentalnej afrykańskiej sieci geodezyjnej.

Do istotnych spraw, które także miały wpływ na działalność i efekty ekonomiczne w geodezji i kartografii, należy jeszcze zaliczyć: postęp w zakresie inwestycji budowlanych, ponad dwukrotny wzrost technicznego uzbrojenia stanowiska pracy, dwukrotny wzrost wydajności pracy, uregulowanie systemów płacowych, planowa poprawa warunków socjalno-bytowych, wprowadzenie układu zbiorowego pracy, czy ostatnio uzyskanie premii jubileuszowych dla pracowników pionu GUGiK.

Dzięki tym wszystkim osiągnięciom geodezja i kartografia z powodzeniem realizuje stawiane jej zadania tak w zakresie potrzeb dynamicznie rozwijającej się gospodarki kraju, jak i eksportu.

Dowodem wysokiego uznania dla dorobku służby geodezyjnej i kartograficznej pionu GUGiK jest przyznanie określonym zespołom specjalistów pięciu nagród państwowych.

Osiągnięcia, o których mówi się zwykle z okazji uroczystości jubileuszowych, nie mogą oczywiście przesłaniać nam trudności i kłopotów, jakie występują na co dzień na wielu odcinkach pracy. Często trudności te są pokonywane zbyt wolno i mało skutecznie.

Zobowiązuje to nas wszystkich do wzmoczenia wysiłków na rzecz dalszego doskonalenia działalności geodezyjnej i kartograficznej zarówno drogą usprawniania organizacji, jak i mechanizmów ekonomicznych, aby nadal utrzymywać nowoczesny model polskiej geodezji i kartografii, efektywny dla kraju i szeroko otwarty na świat.

Z okazji jubileuszu 35-lecia służby geodezyjnej i kartograficznej w pionie GUGiK przekazuję pracownikom tej służby wyrazy uznania za ich dotychczasowy wysiłek i zaangażowanie przy realizacji zadań, za wykonanie zobowiązań podjętych z okazji 35-lecia Polski Ludowej oraz za rzetelną pracę dla dobra narodu, wyrażając jednocześnie przekonanie, że nie będą szczędzić sił przy realizacji dalszych zadań.